

Bevezető

Az Amerikai Egyesült Államokban élő magyarság meghatározó képviselői hosszú ideje sürgették azt, hogy az anyaország illetékes szerveinek tájékoztatására készüljön egy tudományos elemzés aktuális társadalmi és demográfiai viszonyaikról, illetve szervezeteikről, azok működéséről, tagságuk számáról és összetételéről. Ennek a felmérésnek az elvégzését természetesen saját, mélyebb önismeretük érdekében is szorgalmazták. Kimondva, kimondatlanul egyben azonban olyan gondolatok is kísérték némelyiküknél ezt a törekvést, hogy egy ilyen kutatás eredményei alapul szolgálhassanak arra, hogy köztük, jelentőségük, társadalmi súlyuk alapján egyfajta „objektív hierarchiát” lehessen felállítani. Rögtön meg kell azonban jegyeznünk, ez utóbbi szempontra az elvégzett társadalomtudományos kutatás nem lehetett figyelemmel. A magyar állami megbízással végrehajtott kutatástól nyilvánvalóan azt is remélték, hogy fokozottabban felhívhatják a kormányzat figyelmét sajátos problémáikra. A kívánt elemzéssel kapcsolatban egyfelől tehát azon elvárásuk fogalmazódott meg, hogy a társadalomtudományos vizsgálat eredményei alapján a mindenkori magyar kormány az amerikai magyarság helyzetének, gondjainak mélyebb és alaposabb ismeretében alakíthassa, javíthassa, és tehesse hatékonyabbá az irányukban folytatott politikáját. Az egyes amerikai magyar szervezetek közötti említett rivalizálás miatt másfelől pedig célszerűbbnek látszott, ha a kívánt kutatást nem valamelyik helybeli szervezet végezteti el, hanem egy olyan „semleges” anyaországi intézet munkatársai kapnak megbízást erre, akikkel kapcsolatban nem merülhet fel valamiféle pártosság, vagyis, a kutatás eredményeit véletlenül se lehessen a részrehajlás vádjá miatt rögtön megkérdőjelezni.

Többéves egyezkedés, tárgyalássorozat után, illetve Simonyi András nagykövet kérésére végül kormányzati utasításra a Határon Túli Magyarok Hivatala (HTMH) kapta meg az átfogó, döntően a szervezetekre irányuló felmérés elvégzésére vonatkozó feladatot. A HTMH vezetősége Fejős Zoltánnak, az amerikai magyarság avatott szakértőjének tanácsára pedig 2005 végén hivatalosan a Teleki László Intézetre bízta a tervezett kutatás végrehajtását, elsősorban arra a szakmai háttérre, tapasztalatra építve, amellyel az Intézet a határon túli magyarság társadalomtudományos elemzése

terén már rendelkezett. A munkára a Teleki László Intézet egy évet kapott, amely az elvégzendő feladat nagyságrendjéhez képest szigorúan tudományos szempontból is nagyon feszes határidőt jelentett volna. A kutatás határidőre történő elvégzését azonban elsősorban nem az időközben ténylegesen jelentkező, előre nem számítható szakmai nehézségek késleltették. Miközben az Intézet megbízott munkatársai a szoros határidő miatt a tudományos, illetve kutatásszervezési problémák minél gyorsabb és eredményes megoldásával voltak elfoglalva, 2006 nyarán a kormányzat döntést hozott a HTMH-nak az év végével történő felszámolásáról, így már a munka első felében bizonytalanná vált a kutatás sorsa. Az adminisztratív problémák mellett azonban már ekkor világossá vált az is, hogy a tervezett kutatáshoz, feszített munka mellett is legalább másfél évre lenne szükség. 2006 novemberében, éppen az Egyesült Államokban végzett terepmunkánk közben, aztán az is kiderült, hogy a kormány az év végére a Teleki László Alapítványt, és az általa működtetett tudományos intézetet is felszámolja, ráadásul, ellentétben a HTMH-val, jogutód nélkül. Így tehát nemcsak a kutatást megrendelő és finanszírozó, hanem az annak végrehajtásával megbízott intézmény is megszűnt létezni 2007 elejére.

Ebben a helyzetben természetesen több alkalommal is felmerült a különböző hivatali szereplők részéről a megkezdett munka felfüggesztése. Az a gondolat is felmerült, hogy a menet közben keletkezett részeredmények rövid, néhány oldalas összefoglalásával adminisztratív szempontból le kellene zárni a projektet, amelynek eredményeképpen valószínű valamely hivatali iratgyűjtő raktárban békésen porosodó akta keletkezett volna csupán az amerikai magyarság szervezeteinek, társadalmi-demográfiai viszonyainak elemzésére megkezdett kutatásból. A kutatásra időközben ráfordított szakmai munka így persze veszendőbe ment volna, a kutatásra eredetileg elkülönített forrásoknak pedig másutt nyilván jó helyet lehetett volna találni.

Úgy véljük, senki nem kritizálhatott volna minket, ha az adott körülmények között (esetleg a részarányosan megállapított kutatási pénzek kifizetésének kiharcolása után) feladjuk a megkezdett munkát. Mi azonban másként döntöttünk, nem akartuk, hogy a már befektetett munkánk kárba vesszen. Elhatározásunkban szerepet játszott egyrészt a kitűzött feladat tudományos kihívásának vonzereje, másrészt az amerikai szervezeteknek a munka iránt időközben megtapasztalt fokozott várakozása, vagyis megbízásunk tudományos vonatkozásai és az adott kutatómunkához kapcsolódó társadalmi érdek, illetve a vele járó felelősség súlyának átérése is.

Saját elhatározásunk azonban önmagában még nem lehetett volna elégséges ahhoz, hogy a kitűzött kutatásnak ténylegesen a végére jussunk.

Szükség volt ehhez arra a támogatásra, amelyet a HTMH, majd az annak feladatkörét átvevő Miniszterelnöki Hivatal (MeH) egyes munkatársaitól kaptunk a munka folytatása érdekében. Külön köszönjük Király András, Czikó György, Halmai László, König Helmut segítségét. Köszönettel tartozunk továbbá a Teleki László Intézet feladatkörét részben átvevő Magyar Külügyi Intézet vezetésének, különösen első igazgatójának, Dunai Pálnak kutatásunk befogadásáért, amivel formálisan „új gazdája” lett a munkának. Nagyon fontos volt az amerikai magyarság képviselőitől kapott támogatás is, hogy felemelték a szavukat az illetékes szerveknél, amikor felmerült a kutatás leállításának szándéka. A munkánk folytatása érdekében kifejtett amerikai szervezeti támogatás szervezéséért szeretnénk külön is köszönetet mondani külön is köszönetet mondani Max Telekinek és Szekeres Zsoltnak, a Magyar Koalíció munkatársainak.

A kutatás folytatásáról rendelkező dokumentumot a Külügyminisztérium, a MeH és a Külügyi Intézet 2007 nyarán írta alá, de egyes részleteket illető további adminisztratív akadályok következtében végül csak 2007 végén sikerült hozzájutnunk a munka folytatásához, lezárásához szükséges forrásokhoz. Azt is mondhatjuk, lényegében valóban másfél évre volt szükség a kutatáshoz, a ráadásaként jelentkező további egy évnyi csúszás a munka megkezdésekor még nem sejtett adminisztratív problémáknak a számlájára írható. Mindezzel együtt is úgy éreztük, hazai viszonyaink ismeretében kisebb csoda, hogy mind a kutatást megrendelő, mind a végrehajtásával megbízott intézmény felszámolása ellenére végül mégis sikerült e könyv kiadásáig eljutnunk.

Eredeti megbízásunk annak a kutatásnak a végrehajtására szólt, amelynek koncepcióját Fejős Zoltán dolgozta ki. Tervezete szigorúan a társadalomtudományos megismerés logikáját kívánta érvényesíteni. Ebből következően, bár középpontjában a megrendelői szándéknak megfelelően az amerikai magyar szervezeti világ feltárásának lehetőségei álltak, a szervezetek közötti versengés által diktált szempontokkal nem foglalkozott. E tervet három részfeladat elvégzését jelölte meg célul: egy amerikai magyar szervezeti adatbázis összeállítását, erre építve a szervezetek működésére, tagságára vonatkozó kérdőíves szociológiai felmérés elvégzését, illetve az amerikai magyar, magyar származású népesség demográfiai viszonyainak elemzését. A szervezetek működésének árnyaltabb feltárása, megismerése érdekében az eredeti koncepció egy több hónapos amerikai terepmunkával is számolt.

A szervezeti adatbázis összeállításánál a tervet döntően a különféle, már rendelkezésre álló nyilvántartások felhasználásával számolt, kiindulásként elsősorban az Országos Széchényi Könyvtár keretében feltételezett adatgyűjtésre építve, ezért e munka elvégzésére az OSZK bevonását

javasolta. Az adatbázis felépítését a könyvtár munkatársai ennek megfelelően el is kezdték, munkájukért ezúton is szeretnénk köszönetet mondani. Kiderült azonban, hogy az OSZK-ban nem állt rendelkezésre részletes, a célul tűzött feladatnak megfelelő adatbázis az amerikai magyar szervezetekről, így a kutatók elsősorban a Magyar Távirati Iroda nyilvántartására építettek. Nyilvánvalóvá vált azonban, hogy a megfelelő szervezeti adatbázis elkészítéséhez, illetve az abban szereplő adatok érvényessége ellenőrzéséhez a következő lépésben az amerikai magyarság képviselőinek bevonására van szükség, akik a helybeli viszonyok ismeretében ki tudják egészíteni az adatokat. Ennek a munkának a megszervezésében Szekeres Zsoltra támaszkodhattunk. Az adatbázis összeállításának második szakaszában tehát az Amerikai Egyesült Államok területét felosztva, helybeli közreműködők segítségével, többek között a szervezetek telefonos felkeresése által is sor került az adatok kiegészítésére, pontosítására. Továbbá kutatásunk, illetve saját terepmunkánk tapasztalati alapján még tovább pontosítottuk az adatokat, míg legvégül, 2008 első hónapjaiban intenzívebb internetes adatgyűjtéssel is igyekeztek kiegészíteni a szervezeti adatbázist. Természetesen, az így létrejött, összesen 607 tételt tartalmazó adatbázist sem lehet teljesen kimerítőnek tekinteni,¹ bizonyára hiányozhatnak róla kisebb, helyi szervezetek, másfelől szerepelhetnek benne olyanok, amelyek csak névleg, esetleg egy- vagy néhány fős tagsággal léteznek, vagy olyanok is, amelyek már nem működnek. Ezekre a problémákra az adatbázis részletesebb elemzésénél visszatérünk. Fontos azonban még azt is megjegyeznünk, hogy az amerikai magyar szervezetek köre állandó mozgásban van, nyilván az adatgyűjtésünk lezárását követően is történtek benne változások. Ezek nyomon követése érdekében célszerű lenne az adatok rendszeres időközönkénti felfrissítése.

A szervezeti adatbázisunk mintegy 350 tételt tartalmazó 2006. októberi változatára támaszkodva szerveztük meg a kérdőíves vizsgálatot: minden, az akkori nyilvántartásunkban szereplő szervezetnek megküldtük a kérdőívünket, angol és magyar nyelven. Itt szeretnénk megköszönni, hogy a washingtoni magyar nagykövetség honlapján támogatásáról biztosította munkánkat, és az ott közzétett felhívásában felkérte a szervezetek képviselőit a kérdőívek

¹ Az adatbázis mondhatni állandó mozgásban van, kötetünk megjelenésének időpontjában már 682 tételt tartalmaz. Természetesen az a kérdés, mindebből hány szervezet, intézmény működik ténylegesen, továbbra is nyitott marad. Az adatbázis elérhető a Magyar Tudományos Akadémia Kisebbségkutató Intézete, valamint a kutatásban részt vevő Omnibus Kft. honlapján: www.mtaki.hu, illetve www.omnibus-srl.ro.

kitöltésére. A lekérdezés amerikai lebonyolításához nyújtott segítségét külön köszönjük a HHRF-nek, Hámos Lászlónak és különösen Latkoczy Emesének.

A kérdőíveket végül 45 szervezet küldte vissza, ez az akkori adatbázisban szereplő összes szervezet mindössze 12-13 százaléka. Ennek az adatnak a reális értékeléséhez, illetve a ráépülő elemzés reprezentativitásának megítéléséhez azonban több tényezőt is figyelembe kell venni. Egyrészt a legnagyobb szervezetek többsége válaszolt megkeresésünkre, köztük olyan ernyőszervezetek, országos intézmények vezetősége (mint például a Külföldi Magyar Cserkészszövetség), akiknek egyes tagszervezetei az adatbázisunkban mind külön tételként is megjelennek. Másrészt a feldolgozott adatokból kiderül, hogy a válaszadó szervezetek taglétszámát összesítve eléri a 36.300-at, ami ha az utolsó népszámlálás nyelvhasználati adatát vesszük alapul, az otthonukban magyarul beszélők közel egyharmadát is kiteszik. Harmadrészt, mint fentebb utaltunk rá, a szervezeti adatbázisban nem egy, csupán már nevében létező, vagy mindössze az egyesület alapítójából, egyben elnökeiből álló szervezet is szerepel. Mindezzel együtt, mi is több válaszból reménykedtünk, ám úgy véljük, hogy a beérkezett minta alapján is sikerült hozzájárulnunk az amerikai magyarok szervezeteinek szociológiai megismeréséhez, a válaszadási kedvet pedig önmagában is jellemzőnek, és tudományosan értékelendő eredménynek tartjuk.

A demográfiai elemzés alapjául a legutolsó, 2000-ik évi amerikai népszámlálás szolgált. A kötetben szereplő elemzés rávilágít arra, mennyi bizonytalansággal találkozunk akkor, ha meg akarjuk tudni pontosan hány magyar is él az Egyesült Államokban. Noha pontos számot nehéz mondani (annál is inkább, mert az újabb népszámlálások, és az azt kiegészítő egyéb felmérések nem kéredznek rá az anyanyelvre), azt gondoljuk az elemzés, illetve kötetünk két demográfiai melléklete részletes, kevésbé ismert adatsorokat is tartalmaznak. A mellékletben közölt statisztikák egy része a *Minnesota Population Center* (IPUMS) által a Teleki László Intézet számára hozzáférhetővé tett 2000. évi népszámlálás 5%-os (mintegy 14 millió rekordot tartalmazó) adatbázisára épül, másik része pedig a népszámlálást követő egyik, szintén a washingtoni Census Bureau által készített *American Community Service* adatsorait tartalmazza. Ezeknek az adatoknak a birtokában – minden statisztikai, módszertani bizonytalanság ellenére – úgy véljük, igen részletes és aktuális demográfiai képet kaphatunk a magyar származású amerikai népességről. A népszámlálás során összesen 1.398 ezren vallották magukat magyar, vagy magyar és mellette más származásúnak, ám közülük csupán nem egészen 120 ezer fő használja a magyar nyelvet otthon, családi körben. A nyelvhasználat és a magyarság, magyar kötődés tudatos felvállalása, mint

arra majd a későbbiekben részletesebben is visszatérünk, természetesen nem fedik teljesen egymást. A demográfiai adatok alapján is fontos azonban hangsúlyoznunk, hogy a magyarság szervezeteit középpontba állító kutatásunk csak e magyar, magyar származású népesség töredékét célozhatta meg.

Arról, hogy az USA-ban élő magyarok hány százaléka kötődik valamilyen formában az ottani magyarság intézményeihez, pontos adatok nem állnak rendelkezésre. Ezt a problémát azonban részletesen tárgyaljuk majd abból a szempontból, hogy a szervezeti élethez kapcsolódó magyarok miként gondolkodnak erről, illetve arról is, hogy összesen hány magyar él az Egyesült Államokban. Magyarán, kutatásunkban nem az amerikai magyarok, magyar kötődésűek csoportjának meghatározására, számának megállapítására törekedtünk, hanem arra, hogy a szervezeti életben aktív szereplők e témákkal kapcsolatos társadalmi reprezentációit vegyük vizsgálat alá.

A kutatás eredeti koncepciójához képest a legnagyobb változást az jelentette, hogy idő és pénz hiányában egy több hónapos terepmunka megszervezésére nem nyílt lehetőség. Ehelyett 2006 őszén egy négyhetes terepmunkára tudtunk sort keríteni. Az út megszervezésekor arra törekedtünk, hogy lehetőség szerint eljussunk az amerikai magyarság legfontosabb központjaiba, és ott minél több mélyinterjút készítsünk az ottani magyar szervezetek vezetőivel, tagjaival. Az útterv összeállításához több amerikai magyar szervezet képviselőjének kértük ki a véleményét, és a beérkezett javaslatok összevetése alapján végül a Los Angeles-San Francisco-Sarasota-Chicago-Cleveland-Washington-New York-New Jersey útvonal mellett döntöttünk. Az út során 49, egyenként is több órás interjút sikerült készítenünk, amit további három Magyarországon lefolytatott hasonló beszélgetéssel egészítettünk ki.

Az interjúzás eredményeként a társadalomstatistikai, szociológiai-demográfiai elemzés döntően kvantitatív jellegű megközelítését egy kvalitatív elemzéssel egészíthettük ki, amelynek révén betekintést nyerhettünk abba, hogy mi húzódik a szárazabb adatok, számsorok mögött, egyszersmind kik és hogyan működtetik az amerikai magyar szervezeti életet. Szociológiai kifejezéssel élve félig strukturált mélyinterjűket készítettünk, vagyis beszélgetőpartnereinknek kezdésként meghatároztuk azokat a témaköröket, amiről kérdezni kívántuk őket, a további kérdéseinket pedig az adott beszélgetés alakulásának függvényében fogalmaztuk meg. Az első, minden partnerünk számára meghatározott téma személyes életútjára vonatkozott, tekintettel különösen arra, hogy miként került kapcsolatba az amerikai magyar szervezeti élettel. Egy másik ilyen témakör az amerikai magyarságról kialakult véleményükre irányult, arra, hogy miként látják őket mind általánosságban, mind pedig szűkebb környezetüket illetően. A harmadik

előre meghatározott kérdéskör az amerikai magyar szervezeti életre, vagyis a szervezetek működésére, megítélésére, és partnereinknek a hozzájuk fűződő viszonyára vonatkozott. A szervezeti élet kapcsán azt a kérdést is rendszerint feltettük, miként látják a szervezetek és a hivatalban levő magyar kormány, illetve az Amerikában levő magyar diplomáciai testület kapcsolatát. Végül, minden esetben rákérdeztünk arra, mi a véleményük Magyarországról, és általánosságban a magyarságról.

Az interjúk segítségével úgy érezzük, végeredményben jóval többet sikerült feltárni az amerikai magyarság viszonyairól, mint amit az eredeti kutatási koncepció célul tűzött. A szervezetek működése sajátosságainak feltárásán túl az interjúk bepillantást engednek a magyarságukat, magyar származásukat felvállalók mindennapjaiba, gondolkodásmódjába, de általánosabban is igen tanulságosak a kisebbségi lét, a társadalmi identitások megjelenési formái, felvállalása, illetve a többes kulturális, társadalmi kötődés megélése problémáinak megértése szempontjából. A kötetben összegzésként végül kísérletet teszünk arra is, hogy az amerikai magyarok által fenntartott szervezeti világ, illetve az etnikus identitások konstrukcióinak néhány lehetséges, szakirodalmi megalapozottságú értelmezését is körüljárjuk.

Az amerikai terepmunkánk sikeres lebonyolításához adott támogatásáért köszönettel tartozunk a washingtoni magyar nagykövetségnek. Köszönjük a szervezésben nyújtott segítségét Nagy Károlynak, Szekeres Zsoltnak, Hámos Lászlónak, Böjtös László clevelandi tiszteletbeli konzulnak, Ludányi Andrásnak, Lauter Editnek, Bokor Erikának, Csizinszky Sándornak. Hálával gondolunk mindazokra is, akik az utunk során szállást biztosítottak, és akiknek vendégszeretetében részünk lehetett, így Perekázy Miklósnak, a Los Angeles-i Magyar Ház elnökének, Rékay Andrásnak (San Francisco), Megyeri Józsefnek és Bokor Erikának (Chicago), Dömötörffy Zsoltnak (Cleveland), Kirják Attilának és Boros Melindának (New York). Boros Melindának külön is köszönjük, hogy kötetünk borítójának elkészítését sűrű anyai teendői mellett is elvállalta. Természetesen köszönettel tartozunk az összes interjúalanyunknak is, akik nélkül e kötet ebben a formában nem jelenhetett volna meg.²

A kötet szerkesztése közben dilemmaként merült fel, az elkészült tanulmányok milyen sorrendbe kerüljenek az olvasók elé: a demográfiai elemzéstől haladjunk a szervezeti élet felé, avagy fordítva. Végül formai és tartalmi okokból is a második opció mellett döntöttünk. Formai okok alatt egyrészt azt értjük, hogy a mivel a szervezeti világot tárgyaló rész hosszabb

² Interjúalanyaink listáját lásd a kötet *Mellékletében*.

tanulmányokra épül, ezért indokolt a kötet első felében szerepelniük, másrészt pedig így a kötet demográfiai elemzése és az ezekhez kapcsolódó zömében szintén demográfiai adatsorokat tartalmazó *Melléletek* között nem lesz nagy a törés, vagy távolság. Tartalmi szempontból pedig az indokolta a sorrendet, hogy azt gondoltuk, a potenciális olvasót először vezessük be a szervezeti élet sűrű labirintusába, ahonnan reményeink szerint olyan új információkkal jöhet ki, amelyek birtokában jobban érthetővé válnak akár a szervezetek kvantitatív összeggzései, akár a demográfiai megfontolások és adatsorok is. Majd ezek ismeretében talán érthetőbbé válnak az *Összegzés* helyenként elméleti igényű leírásai is. Természetesen a kötet egyes fejezetei vagy alfejezetei önálló egységekként is megállnak, azaz az olvasó érdeklődésének megfelelően „mazsolázhat” is a különféle elemzésekből vagy adatokból.

Nem a mi feladatunk természetesen megítélni azt, hogy minden igyekezetünk mellett az elvégzett munkával kapcsolatos elvárásokat, mind az amerikai magyar szervezetek, mind pedig a felelős kormánysszervek oldaláról mennyiben sikerül teljesíteniük. Mivel valószínű, hogy az amerikai magyar közéletben szereplőket, illetve az amerikai magyarok különféle szervezeteinek tagjait, valamint a mindenkori magyarországi döntéshozókat némileg más szempontok vezérlik, mint amit az általunk fő elvként érvényesített társadalomtudományos kutatás logikája diktál, feltehetően egyikük elvárásainak sem felelhettünk meg teljes mértékben. Ebből következően mindegyik említett, érintett fél munkánk minden egyes megállapításaival bizonyára nem fog egyet érteni, vagy hiányolni fog majd dolgokat, esetleg csatlakozni fog bizonyos előzetes elvárásaiban.

Mindez természetes is, hiszen Amerikáról, az amerikai magyarokról sokféle beszéd mód lehetséges. Amerika nem csak a kivándorlók számára az ígélet, szabadság földje, hanem a kutató számára is az értelmezés lehetőségeinek világa. Az Amerikában élő etnikumokról legtöbbször talán a bevándorlás/kivándorlás által elért sikereket szokták bemutatni, elmondani vagy éppen elmondani. Ez érvényes az ott élő magyar származásúakra is. Elemzéseinkben azonban mi nem tértünk ki részletesen a különböző generációk életútjainak rekonstruálására, hiszen az gondoltuk az egy külön kutatási téma lehetne, és egyébként magyar vonatkozásban is jól ismert, elemzett jelenségről van szó.³ A kivándorlás és a kivándorlók amerikai sikerei azonban nem csak

³ Lásd például Puskás Julianna munkásságát (amelyből kiemelendő Puskás Julianna: *Ties that bind, ties that divide. 100 years of Hungarian Experience in the United States*. Holms Meier, New York / London, 2000), vagy Szántó Miklós: *Tengeren túli magyarok*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2001.

mélyebb elemzések, hanem a könnyebb, „lightosabb” beszámolóknak is tárgya szokott lenni. Az Amerikában „önmagukat megcsináló” karriert építő, sikeres magyarokról szóló híradások gyakran felbukkannak, mint például a Panorama-könyvekben⁴ vagy éppen Kati Marton nemrégiben magyarul is megjelent interjúkötetében is.⁵

Vállalkozásunk ezért valójában nem tekinthető másnak, mint egy magyar-Amerika történet, amely nem törekszik arra, hogy hitelesebb legyen, mint a többi, tudományos és bulvárszintű forgalomba lévő magyar-Amerika kép. Társadalomtudományi, demográfiai eszközökkel kutatócsapatunk ezt a magyar Amerikát kreálta. Interjúkból, számokból, az általánosabb értelemben vett *beszéd*ből mi ezt a világot hoztuk létre.

Mindezek mellett, vagy ellenére mi mindenesetre bízunk abban, hogy a társadalomtudományos elemzés eredményei mégis hasznosíthatók lesznek. Reményeink szerint a kötetben foglaltak elgondolkodásra készítetnek, és ez által hozzájárulnak az amerikai magyarok önismeretéhez, valamint az amerikai magyar szervezetek saját fejlesztésüket célzó, vagy éppen a mindenkori anyaországi kormányzati felelősök e világot megerősítő, támogató döntései megalapozásához.

⁴ Dr. Tanka László (ed.): *Magyar Amerika. A tengerentúli magyarok mai élete történetekben és képekben*. Médiamix, Salgótarján, 2002.; Dr. Tanka László (ed.): *Amerikai Magyarok arcképcsarnoka*. Médiamix, Salgótarján – New York, 2003.

⁵ Marton, Kati: *Kilenc magyar, aki világgá ment és megváltoztatta a világot*. Corvina, Budapest, 2008.